

Адамовський Володимир Іванович
*доцент Кам'янець-Подільського
 національного університету ім. І. Огієнка
 кандидат історичних наук*

Взаємодія правоохоронних органів і неурядових організацій щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми

З-поміж усіх порушень прав людини, які привертають до себе особливу увагу міжнародного співтовариства, торгівля людьми, головним чином жінками та дітьми, належить до найбільшочіших і найганебніших явищ нашого часу.

На початку 90-х років торгівля людьми набула інтенсивного характеру, в тому числі і в Україні. Використовуючи складну економічну ситуацію в країні, високий рівень безробіття та правову недосконалість захисту громадян молодого державою, злочинці з метою організації кримінального бізнесу запрошують українських громадян працювати за кордоном, де останні зазнають жорстокої експлуатації, заробляючи мізерні копійки для себе і тисячі – для організаторів цього бізнесу.

Проблема торгівлі людьми досить актуальна, оскільки, з одного боку, вона зачіпає права людини, торкається питань міграції населення, пов'язана із організованою злочинністю і корупцією, а з другого, – потребує як скоординованих дій правоохоронних органів України між собою, так і здійснення спільних оперативно-розшукових дій з правоохоронними органами зарубіжних країн, узгодження з ними процесуальних процедур, а також їх взаємодії з неурядовими організаціями.

Відповідно до Європейської конвенції про визнання прав юридичної особи міжнародних неурядових організацій, прийнятої Радою Європи в 1986 р., міжнародні неурядові організації становлять собою об'єднання національних громадських організацій некомерційного характеру діяльності, створених у відповідності з внутрішнім актом держави для досягнення загальних цілей у міжнародному масштабі. Урядові структури також можуть брати участь в діяльності міжнародних неурядових організацій, але домінуючої ролі вони в них не відіграють.

За своєю компетенцією неурядові організації поділяються на міжнародні, місцеві та регіональні. Основна ж діяльність неурядових організацій за кордоном, які займаються проблемою торгівлі людьми, направлена на: проведення роз'яснювальної роботи серед населення; поширення інформації щодо міграції; інтенсифікацію та поширення інтеграційної роботи серед жінок-мігранток; запобігання експлуатації мігрантів; запобігання торгівлі жінками та секс-туризму; боротьбу за рівні права у міжнаціональних відносинах; викорінення расизму та статевої дискримінації.

Аналіз практики діяльності неурядових організацій у напрямку запобігання торгівлі людьми показує, що вони надають такі види допомоги: отримання тимчасового дозволу на проживання та роботу; надання матеріальної, медичної, психологічної, юридичної допомоги; організація курсів іноземної мови (країни перебування жертви).

Для України діяльність неурядових організацій – досить новий феномен. Вона стала можливою з набуттям незалежності та вибором демократичних перспектив розвитку. Це до певної міри є свідченням становлення в Україні різноманітних інституцій громадянського суспільства, які предметом своєї діяльності ставлять захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Станом на 2008 р. Міністерством юстиції України було зареєстровано понад 40 загальноукраїнських та міжнародних жіночих організацій, які займаються проблемою торгівлі людьми. Аналіз діяльності цих організацій уможливив висновок, що основними формами їх роботи є: надання допомоги (медичної, юридичної, психологічної, соціальної) потерпілим від торгівлі людьми; організація роботи «гарячої лінії» та «телефону довіри»; проведення досліджень з проблеми насильства щодо жінок та експертизи законодавчих актів стосовно становища жінок в Україні; провадження просвітницької діяльності серед молоді і зокрема жінок; організація семінарів, конференцій, тренінгів для фахівців та представників потенційних груп ризику; співробітництво з урядовими і неурядовими організаціями в Україні і за кордоном з метою запобігання торгівлі людьми і надання допомоги потерпілим від неї.

Слід також зазначити, що проведений аналіз діяльності неурядових організацій України допоміг виявити певну односторонність у їх роботі, спрямованій в основному на захист прав жінок – жертв торгівлі людьми, залишаючи поза увагою інших осіб, які підпадають під визначення потерпілого від цього протиправного діяння

Надання істотної допомоги та забезпечення захисту для потерпілих – це суттєво важлива передумова посилення переслідування злочинців та запобігання торгівлі людьми. І без співробітництва між потерпілими та органами правосуддя вирішувати проблему покарання винних неможливо. Саме в зв'язку з цим важливим чинником є участь неурядових організацій, які мають напрацьований досвід встановлення контактів з потерпілими, оскільки останні спочатку звертаються до неурядових організацій, а вже потім до правоохоронних органів (через страх бути заарештованими та депортованими). У деяких аспектах неурядові організації – це посередник між потерпілими і правоохоронними установами. Крім того, громадські організації, співпрацюючи з правоохоронними органами, можуть сприяти пошуку потерпілих та звільненню їх з місця утримання.

В Україні протидія торгівлі людьми також потребує консолідації зусиль як правоохоронних органів, так і правозахисних організацій, оскільки останні мають доступ до потерпілих, бо працюють з ними з першого дня після повернення в Україну, а іноді й до того; підходячи до роботи з потерпілими з позицій захисту прав людини, неурядові організації не наполягають на співпраці із правоохоронними органами, а лише інформують про можливість розслідування та покарання злочинців, спонукаючи таким чином потерпілу особу прийняти рішення про співпрацю з правоохоронними органами. У свою чергу, інформування правоохоронними органами неурядових організацій про випадки торгівлі людьми також відіграє важливу роль у заохоченні потерпілих до співпраці із силовими структурами, оскільки неурядові організації мають багато можливостей для надання допомоги.

Важливу роль при взаємодії між правоохоронними органами та неурядовими організаціями відіграє превентивна робота, тобто розповсюдження превентивних матеріалів (листівок, календарів, плакатів, брошур), наприклад, в установах, де громадяни отримують закордонні паспорти.

Інший шлях взаємодії – це проведення спільних інформаційних кампаній, семінарів, конференцій, «круглих столів», симпозіумів, тренінгів для представників правоохоронних органів і неурядових організацій, підготовка матеріалів з проблеми в професійних виданнях.

Таким чином, незважаючи на те, що в Україні співробітництво між неурядовими організаціями та правоохоронними органами ще перебуває на початковій стадії, робота для його налагодження та зміцнення проводиться значна.

Враховуючи вищевикладене можна сформулювати пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення нормативно-правового забезпечення та практичної реалізації протидії торгівлі людьми. Основні з них такі:

1. Одним із ефективних заходів запобігання торгівлі людьми є діяльність мережі неурядових організацій (STV, GAATW, Ла Страда, Вінрок Інтернешнл та ін.), спрямована на надання допомоги потерпілим шляхом: відвідування у закритих установах для депортованих та допомога в поверненні на батьківщину; вирішення юридичних, медичних, психологічних проблем та допомога в працевлаштуванні; надання притулку та влаштування у реабілітаційно-кризовий центр; посередництво у веденні справ у суді.

2. Для поліпшення взаємодії між правоохоронними органами і неурядовими організаціями необхідно: проведення спільних семінарів, «круглих столів»; більш активно брати участь у спільній підготовці навчальних посібників для співробітників урядових структур і неурядових організацій, які займаються прийомом і тимчасовою опікою жертв торгівлі людьми; спільно проводити навчальні заходи і тренінги (така програма навчання повинна включати інформацію про причини та наслідки торгівлі людьми, про права людини та міжнародні стандарти, про звичаї та практику конкретної країни чи регіону, а також специфічні закони та методи боротьби з торгівлею людьми та організованою злочинністю); більш активно взаємодіяти під час ведення слідства у справах стосовно торгівлі людьми; спільно брати участь у розробці нормативно-правової бази щодо протидії торгівлі людьми.

3. З метою удосконалення діяльності правоохоронних органів необхідно: налагодити механізм забезпечення постійного обміну інформацією між правоохоронними органами та іншими урядовими структурами України, правоохоронними органами інших держав; поліпшити взаємодію органів внутрішніх справ із неурядовими організаціями з метою ефективнішого запобігання та боротьби з торгівлею людьми; проводити тренінги та навчання для представників правоохоронних органів з питань протидії торгівлі людьми та забезпечення захисту потерпілих від цього виду протиправних діянь; організувати вивчення працівниками правоохоронних органів України міжнародних і державних актів щодо протидії торгівлі людьми та засвоєння навичок практичного застосування набутих знань; покращити матеріально-технічне забезпечення відділів, які займаються протидією торгівлі людьми.